สุภาษิตชาดก ๑๐๐ บท

โดย นาวาโท ทองย้อย แสงสินชัย

สุภาษิตชาดก
๑๐๐ บท

โดย

นาวาโท ทองย้อย แสงสินชัย

สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว

สุภาษิตชาดก

นาวาโท ทองย้อย แสงสินชัย

ISBN : ๙๗๔-๘๒๓๙-๖๖๘-๓

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๒

พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๐

ผู้จัดพิมพ์ : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว
โทร. ๘๖๔๐๔๓๔-๕
แฟกซ์ ๔๑๒๓๐๘๗

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด
๕๔/๖๗, ๖๘, ๗๑, ๗๒, ซอย ๑๒
ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงวัดท่าพระ
เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐
โทร. ๘๖๓๐๔๓๔-๕ , ๐๑-๙๒๓๘๘๒๕
โทรสาร ๔๑๒๓๐๘๗

ผู้จัดจำหน่าย : สายส่ง ดวงแก้ว
โทร. ๘๖๔๐๔๓๔-๕
แฟกซ์ ๔๑๒๓๐๘๗

ผู้ออกแบบปก : รณรงค์ ตันติชุฟ้า

ราคา : ๕๕ บาท

คำนำ
(เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๓)

เมื่อจะมีการพิมพ์ **สุภาษิตชาดก** เป็นครั้งที่ ๓ นี้ ผมเอาฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ มาพลิกดู และนับสุภาษิตทั้งหมด เห็นว่ามี ๘๖ บท นึกประหลาดใจหน่อย ๆ ว่า คาถาชาดกที่ผมแปลสำหรับนำลงในหน้าว่างของหนังสือ**ร่มประดู่** (เอกสารเผยแพร่วิชาการศาสนาของกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ) ฉบับละบทสองบท เมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว มากลายเป็นหนังสือที่มีสุภาษิตมากตั้ง ๘๖ บท และไหน ๆ จำนวนสุภาษิตก็มากเกือบจะเป็นร้อยบทอยู่แล้ว การพิมพ์ครั้งนี้ทำให้เป็น ๑๐๐ บทถ้วน ๆ เสียเลย จะมิดีกว่าหรือ คิดแล้วผมก็เลยเปิดชาดก เลือกหามาเพิ่มเติม จนครบ ๑๐๐ บท ดังที่ท่านเห็นอยู่นี้

ในการพิมพ์ครั้งนี้ นอกจากเพิ่มสุภาษิตเป็น ๑๐๐ บทแล้ว ยังได้พยายามจัดกลุ่มของสุภาษิตเสียใหม่ ให้เป็นพวกเป็นหมู่ตามที่กล่าวเนื้อความทำนองเดียวกันเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการค้นหาเรื่องราวอีกทางหนึ่งด้วย

ในอนาคต ผมหวังว่า หนังสือเล่มนี้คงจะมีจำนวนสุภาษิตเพิ่มขึ้น หรืออาจจะออกมาเป็น **สุภาษิตชาดก ๑๐๐ บท เล่ม ๒** ก็เป็นได้ ถ้ามีผู้สนใจสนับสนุนมากพอ และถ้าผมยังพอมีสติปัญญาเพียงพอที่จะแปลคาถาชาดกออกมาในลักษณะนี้ได้

คำนำ (ต่อ)
(เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๓)

เรื่อย ๆ

ขอบคุณครับ

นาวาโท ทองย้อย แสงสินชัย

กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ศาลายา พุทธมณฑล
พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำนำ
(เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๒)

หนังสือที่เรียกว่า **ชาดก** นั้น โดยมากคนมักจะรู้จักและนึกถึงแต่ชาดกที่เป็นอรรถกถา คือชาดกที่มีนิทานนิยายพิสดารต่าง ๆ อันเป็นการขยายความชาดกที่เป็นพระบาลี จนดูเหมือนว่าเราจะรู้จักและจำนิทานชาดกได้ดีกว่าตัวชาดกแท้ ๆ เสียอีก ขอเรียนว่า **สุภาษิตชาดก** ในหนังสือเล่มนี้เป็นข้อความจากตัวชาดกโดยตรง ได้คัดเลือกมาเฉพาะที่เป็นคำคม ชวนคิดชวนจำ เป็นคติทางโลกก็มี เป็นคติทางธรรมก็มี ท่านที่ประสงค์จะรู้รายละเอียดพิสดารไปจากนี้ต้องไปอ่านพระบาลีชาดกหรืออรรถกถาชาดกเอาเอง แต่ถ้าต้องการเพียงสุภาษิตคำคม ข้อชวนคิดสั้น ๆ หนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้ ก็เห็นจะพอสนองความต้องการได้ดี

ผมจะไม่พูดว่า **สุภาษิตชาดก** นี้ เหมาะสำหรับนักเทศน์ นักบรรยาย หรือครูอาจารย์ แต่อยากจะพูดว่าสุภาษิตเช่นนี้ไม่ว่าจะในหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้ หรือในที่อื่น ๆ ก็ตาม เหมาะสำหรับตัวผู้อ่านเองเป็นอันดับแรกเมื่อขบ คิด ตริตรอง จนได้ลิ้มอรรถรสเป็นอย่างดีแล้วและได้ลองสังเกตเรียนรู้ หรือลงมือปฏิบัติจนเห็นผลประจักษ์แล้ว จะนำไปเทศน์ ไปบรรยาย หรือไปสอนคนอื่นอีกก็นับว่าเหมาะมากขึ้นไปอีก

ข้อความที่เป็นคำแปลในหนังสือนี้นั้น ไม่ได้มุ่งจะแปลให้

คำนำ (ต่อ)
(เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๒)

ถูกไวยากรณ์แบบนักเรียนบาลีแปลสอบ แต่แปลโดยมุ่งให้ได้อรรถได้รสตามภาษาไทย โดยคงถ้อยความในภาษาบาลีไว้ไม่ให้ผิดเพี้ยน ส่วนถ้อยคำนั้นอาจพลิกแพลงไปบ้าง

สุภาษิตจากชาดกนั้นยังมีอีกมาก ถ้าคัดเลือกมาทั้งหมดจะเป็นหนังสือที่โตกว่านี้หลายเท่า ท่านที่ได้อ่านจากหนังสือเล่มนี้แล้ว ถ้าอยากรู้อยากอ่านต่อไปอีก ผมถือว่าเป็นความสำเร็จของหนังสือเล่มเล็ก ๆ เล่มนี้

เรือเอก ทองย้อย แสงสินชัย
อนุศาสนาจารย์ กองทัพเรือ

สารบัญ

มิตรภาพ ๑
เหตุให้คุ้น ๒
มิตรโง่ ๓
ผูกมิตร – เสื่อมมิตร ๔
เพื่อนกลายเป็นศัตรู ๕
คบคน ๖
อย่าคบคนง่าย ๗
ไม่ทิ้งเพื่อน ๘
อย่างไรก็อย่างนั้น ๙
หลีกให้ไกล ๑๐
เหตุให้หน่ายแหนง ๑๑
ไม้ดกนกตอม ๑๒
ความคุ้นเคย ๑๓
รีดนมจากเขาโค ๑๔
พอดีมีสุข ๑๕
คนดำ ๑๖
ผู้สงบ ๑๗
ผู้ครอบงำปัจจามิตร ๑๘
คนไปดี ๑๙
ดีอยู่ที่ไหน ๒๐

สารบัญ (ต่อ)

คนนอนสบาย	๒๑
คนไม่ดี 4 แบบ	๒๒
หว่านพืชในกองเพลิง	๒๓
ทำคุณไม่ขึ้น	๒๔
คนอกตัญญู	๒๕
ไม่ทำ–ดีแต่พูด	๒๖
ดีแต่ปาก	๒๗
คำขุ่น	๒๘
คำพูดของหญิง	๒๙
เป็นใบ้ดีกว่าพูดชั่ว	๓๐
คืนเดียวก็เป็นทุกข์	๓๑
ที่ไม่น่าอยู่	๓๒
อยู่ต่างถิ่น	๓๓
ทานกับการรบ	๓๔
ให้ทาน	๓๕
ให้ไม่เป็น	๓๖
คนขอ	๓๗
รู้ไม่เท่าทัน	๓๘
รู้เท่าทัน	๓๙
โภคสมบัติ	๔๐

สารบัญ (ต่อ)

ปัญญาที่ไร้ประโยชน์	๔๑
คนโง่–คนฉลาด	๔๒
คนก่อไฟ	๔๓
ค่าของคนจน	๔๔
คนขัดแย้ง	๔๕
โง่แล้วขยัน	๔๖
วิชา	๔๗
ศีลหรือความรู้	๔๘
ความรู้–ความประพฤติ	๔๙
ช้า–เร็ว	๕๐
มองไม่เป็น	๕๑
น้ำใจหัวหน้า	๕๒
ตัดเชือก	๕๓
เหล็กกับทอง	๕๔
ความเจ็บปวด	๕๕
สิ่งที่ควรคบด้วยความระวัง	๕๖
ปราบดิน–ปราบคน	๕๗
น้ำขุ่น	๕๘
ความอยาก	๕๙
โรครักษายาก	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

ของยืม	๖๑
ถึงคราว	๖๒
จะเศร้าไปไย	๖๓
นักล่อลวง	๖๔
ความหวัง	๖๕
ขุดทะเลทรายหาน้ำ	๖๖
ม้าดี–คนมีฝีมือ	๖๗
ดีของชาวบ้าน	๖๘
คนพลัดถิ่น	๖๙
ไม่พอ	๗๐
รสเลิศ	๗๑
ความในใจ	๗๒
เด็ดเดี่ยว	๗๓
ช้างติดหล่ม	๗๔
โอกาสกับความกระตือรือร้น	๗๕
เตรียมพร้อม	๗๖
ไร้ประโยชน์	๗๗
หญิงก็เป็นได้	๗๘
พลังหญิง	๗๙
ยอดภรรยา	๘๐

สารบัญ (ต่อ)

คุณสมบัติของภรรยา	๘๑
ไกลสาวก็ไกลโศก	๘๒
อย่าสนิทสนมด้วย	๘๓
แม่น้ำ–ป่าไม้–ผู้หญิง	๘๔
เปลือย	๘๕
หญิงร้ายรู้ยาก	๘๖
อย่าหลงอารมณ์หญิง	๘๗
รักที่ให้หมด	๘๘
เรือสองท่า	๘๙
ดั่งไฟป่า	๙๐
ร้ายกว่า	๙๑
คนน่าตำหนิ	๙๒
ความโกรธ	๙๓
ที่สุดของความโกรธ	๙๔
พระเจ้า	๙๕
ไม่ใช่ของแท้	๙๖
ห้วงเหวแห่งพรหมจรรย์	๙๗
เย้ยฟ้าท้าดิน	๙๘
ความลับ	๙๙
เห็นกันอยู่หลัด ๆ	๑๐๐

มิตรภาพ

มิตฺโต หเว สตฺตปเทน โหติ
สหาโย ปน ทฺวาทสเกน โหติ
มาสฑฺฒมาเสน จ ญฺาติ โหติ
ตตฺตุตฺตรึ อตฺตสโมปิ โหติ

บุคคลชื่อว่าเป็น**มิตร** ด้วยการเดินร่วมกัน
เจ็ดก้าว
ชื่อว่าเป็น**สหาย** ด้วยการเดินร่วมกัน
สิบสองก้าว
และชื่อว่าเป็น**ญาติ** ด้วยการอยู่ร่วมกัน
เดือนหนึ่งหรือกึ่งเดือน
ส่วนผู้ชื่อว่า**เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน**
ด้วยการอยู่ร่วมกันยิ่งกว่านั้น

กาฬกัณณิชาดก

เหตุให้คุ้น

ยสฺมึ มโน นิวีสติ
จิตฺตญฺจาปิ ปสีทติ
อทิฏฺฐปุพฺพเก โปเส
กามํ ตสฺมึปิ วิสฺสเส

ใจมั่นอยู่ในผู้ใด
ทั้งจิตก็เลื่อมใสในผู้ใด
ผู้นั้นแม้ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อน
ก็ย่อมคุ้นกันได้โดยแท้

สาเกตชาดก

มิตรโง่

เสยฺโย อมิตฺโต มติยา อุเปโต
น เตฺวว มิตฺโต มติวิปฺปหีโน
มกสํ วธิสฺสนฺติ ทิ เอลมูโค
ปุตฺโต ปิตุ อพฺภิทา อุตฺตมงฺคํ

มีศัตรูฉลาด
ก็ยังดีกว่ามีมิตรโง่
ลูกโง่ ๆ อาจจะผ่าขมองพ่อได้
โดยหมายใจว่าจะฆ่ายุง (เพราะยุงเกาะที่หัวพ่อ)

มกสชาดก

ผูกมิตร – เสื่อมมิตร

สํวาเสน หิ มิตฺตานิ
สนฺธิยนฺติ ปุนปฺปุนํ
เสฺวว มิตฺโต อสงฺคนฺตุ
อสํวาเสน ชีรติ

มิตรย่อมผูกสัมพันธ์กันได้บ่อย ๆ
ก็เพราะสมัครสมานสมาคมกัน
แต่มิตรนั่นแหละย่อมจืดจางร้างรากันไป
ก็เพราะไม่หมั่นสมัครสมาคมกัน

นพินิกาชาดก

เพื่อนกลายเป็นศัตรู

อปิ เจ มญฺญตี โปโส
ญาติ มิตฺโต สขาติ วา
โย ปุพฺเพ สุมโน หุตฺวา
ปจฺฉา สมฺปชฺชเต ทิโส

แม้คนเราจะวางใจกัน
ว่าเป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหาย
คนที่ตอนแรกเป็นเพื่อนกันดี ๆ
ตอนหลังกลายเป็นศัตรูกันไปก็มี
(มนุษย์วางใจกันได้ยากเช่นนี้แหละ)

ทูตชาดก

คบคน

นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี
น จ หาเยถ กทาจิ ตุลฺยเสวี
เสฏฺฐมุปคมญฺจ อุเทติ ชิปฺปํ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตรํ ภเชถ

ไม่ว่าเมื่อไร
คบคนเลว ก็เลวด้วย
คบคนเสมอกัน ไม่ขาดทุน
แต่คนที่ดีกว่าตน ควรรีบคบ
เพราะฉะนั้น ควรคบคนที่ดีกว่าตน

มโนชชาดก

อย่าคบคนง่าย

หลิทฺทราคํ กปิจิตฺตํ
ปุริสํ ราควิราคินํ
ตาทิสํ ตาต มา เสวิ
นิมฺมนุสฺสมฺปิ เจ สิยา

ลูกเอ๋ย คนมีจิตเหมือนน้ำย้อมขมิ้น
กลับกลอกเหมือนลิง รักง่ายหน่ายเร็ว
เจ้าอย่าคบหาคนเช่นนั้นเลย
แม้ว่าแผ่นดินจะไร้มนุษย์ก็ตาม

อรัญญชาดก

ไม่ทิ้งเพื่อน

อทฺธา เอโส สตํ ธมฺโม
โย มิตฺโต มิตฺตมาปเท
น จเช ชีวิตสฺสาปิ
เหตุ ธมฺมมนุสฺสรํ

เพื่อนไม่ทิ้งเพื่อนในยามยาก
แม้จะเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย
ก็ยังคำนึงถึงคุณธรรมระหว่างเพื่อน
นี่เป็นหลักการของคนดีโดยแท้

จุลหังสชาดก

อย่างไรก็อย่างนั้น

นเม นมนฺตสฺส ภเช ภชนฺตํ
กิจฺจานุกุพฺพสฺส กเรยฺย กิจฺจํ
นานตฺถกามสฺส กเรยฺย อตฺถํ
อสมฺภชนฺตมฺปิ น สมฺภเชยฺย

ใครไหว้ ไหว้ตอบ ใครคบ คบด้วย
ใครช่วยทำธุระให้ ก็ช่วยทำธุระให้เขา
ใครอยากให้เราพินาศ
ก็อย่าทำความเจริญให้เขา
ใครไม่อยากคบ ก็อย่าไปคบหาเขา

โคธชาดก

หลีกให้ไกล

เนว ทุฏฺเฐ นโย อตฺถิ
น ธมฺโม น สุภาสิตํ
นิกฺกมํ ทุฏฺเฐ ยุญฺเชถ
โส จ สพฺภิ น รชฺชติ

ชนโฉด ย่อมไม่มีเหตุผล
ธรรมะ และวาจาสุภาษิต
บนควรพยายามหลีกไปให้พ้นคนโฉด
(ดีกว่าที่จะพูดอะไรด้วย)
คนชนิดนั้นย่อมไม่พอใจ (ที่จะฟังคำของ)
คนดี ๆ

ทีปิชาดก

เหตุให้หน่ายแหนง

อจฺจาภิกฺขณสํสคฺคา
อสโม สรเณน จ
เอเตน มิตฺตา ชีรนฺติ
อกาเล ยาจนาย จ

ผองเพื่อนย่อมหน่ายแหนงกันด้วยเหตุ ๓ ประการ
คือ ด้วยการคลุกคลีกันเกินควร ๑
ด้วยการไม่ไปมาหากัน ๑
ด้วยการขอในเวลาที่ไม่เหมาะอีก ๑

มหาโพธิชาดก

ไม้ดกนกตอม

ทุมํ ยถา สาทุผลํ อรญฺเญ
สมนฺตโต สมภิสรนฺติ ปกฺขี
เอวมฺปิ อทฺธํ สธนํ สโภคํ
พหุชฺชโน ภณฺชติ อตฺถิเหตุ

ไม้ป่ามีผลดก
หมู่นกย่อมบินรุมล้อม
คนมั่งคั่งพรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์
หมู่คนย่อมรุมคบหาเพื่อผลประโยชน์

สิริมันทชาดก

ความคุ้นเคย

สาธุํ วา ยทิวาสาธุํ
อปฺปํ วา ยทิวา พหุํ
วิสฺสตฺโถ ยตฺถ ภุญฺเชยฺย
วิสฺสาสปรมา รสา

ของบริโภคจะดีหรือไม่ก็ตาม
จะน้อยหรือมากก็ตาม
ถ้าคุ้นเคยกันเสียแล้ว จะบริโภค ณ ที่ใด
ก็อร่อยดีทั้งนั้น
เพราะความคุ้นเคยเป็นยอดของรส

เกสวชาดก

รีดนมจากเขาโค

เอวมฺปิ อนุปาเยน
อตฺถํ น ลภเต มูโค
วิสาณโต ควํ โทหํ
ยตฺถ ขีรํ น วินฺทติ

เพราะทำอะไรไม่เข้าท่าแบบนี้
คนโง่จึงไม่ได้ประโยชน์
เหมือนคนรีดนมจากเขาโค
จะไปได้น้ำนมอะไร

ขัชโชปนกชาดก

พอดีมีสุข

อปฺปิจฺฉสฺส ทิ โปสสฺส
อปฺปจินฺติสุขสฺส จ
สุสงฺคหิตปฺปมาณสฺส
วุตฺตี สุสมุทานิยา

ต้องการแต่เพียงเล็กน้อย
คิดถึงความสุขแต่เพียงเล็กน้อย
รับอาหารประมาณพอดี
คนที่ประพฤติ (ดังนี้)
สามารถจะให้เกิดความสุขได้

วัฏฏกชาดก

คนดำ

น กณฺโห ตจสา โหติ
อนฺโตสาโร หิ พฺราหฺมโณ
ยสฺมึ ปาปานิ กมฺมานิ
ส เว กณฺโห สุชมฺปติ

ดูก่อนท้าวสุชัมบดี
คนเราไม่ใช่ว่าเป็นคนดำกันที่ผิวหนัง
คนที่มีสาระอยู่ภายในจึงจะเป็นคนดี
คนที่มีความชั่วอยู่ภายใน
นั่นต่างหาก คือคนดำ

กัณหชาดก

ผู้สงบ

โอโนทโร โย สหเต ชิฆจฺฉํ
ทนฺโต ตปสฺสี มิตปานโภชโน
อาหารเหตุ น กโรติ ปาปํ
ตํ เว นรํ สมณมาหุ โลเก

คนใดท้องกิ่วก็ทนหิวได้
ฝึกตัวเอง มีความเพียร ดื่มกินแต่พอดี
ไม่ทำชั่วเพราะเรื่องกิน
ท่านว่าคนนั้นแลเป็นผู้สงบในโลก

จตุโปสถชาดก

ผู้ครอบงำปัจจามิตร

ยสฺเสเต จ ตโย ธมฺมา
วานรินฺท ยถา ตว
ทกฺขิยํ สุริยํ ปญฺญา
ทิฏฺจํ โส อติวตฺตติ

ดูก่อนพญาวานร
ผู้ใดมีธรรม ๓ ประการเหล่านี้เหมือนตัวท่าน
คือ ความขยัน ความกล้าหาญ ความรอบรู้
ผู้นั้นย่อมครอบงำปัจจามิตรได้

ตโยธัมมชาดก

คนไปดี

เย วุฑฺฒมปจายนฺติ
นรา ธมฺมสฺส โกวิทา
ทิฏฺเจ ธมฺเม จ ปาสํสา
สมฺปราโย จ สุคติ

คนเหล่าใดฉลาดในธรรม
ยำเกรงผู้เจริญวัย
คนเหล่านั้นควรสรรเสริญในปัจจุบัน
และอนาคตเขาก็ไปดี

ติตติรชาดก

ดีอยู่ที่ไหน

สาธุ ธมฺมรุจี ราชา
สาธุ ปญฺญาณวา นโร
สาธุ มิตฺตานมทฺทุพฺโภ
ปาปสฺสากรณํ สุขํ

พระราชาทรงใฝ่พระทัยในธรรม จึงจะดี
นรชนมีความรอบรู้ จึงจะดี
มิตรไม่ประทุษร้ายมิตร จึงจะดี
ไม่ทำความชั่วนั่นแหละเป็นสุขดี

อุมมทันตีชาดก

คนนอนสบาย

ยญฺจ อญฺเญ น รกฺชนฺติ
โย จ อญฺเญ น รกฺขติ
ส เว ราช สุขํ เสติ
กาเมสุ อนเปกฺขวา

ดูก่อนมหาบพิตร
ผู้ที่คนอื่น ๆ ไม่ต้องมาคอยอารักขา
และตัวเองก็ไม่ต้องอารักขาคนอื่น
ไม่มีอาลัยในกามทั้งหลายแล้ว
นั่นแหละย่อมนอนสบาย

สุขวิหาริชาดก

คนไม่ดี ๔ แบบ

อลโส คิหี กามโภคี น สาธุ
อสญฺญโต ปพฺพชิโต น สาธุ
ราชา น สาธุ อนิสมฺมการี
โย ปณฺฑิโต โกธโน ตํ น สาธุ

คฤหัสถ์ผู้บริโภคกามคุณ เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ดี
บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี
นักปกครอง ทำงานโดยไม่ใคร่ครวญ ไม่ดี
บัณฑิตมักโกรธ ก็ไม่ดี

ภูริปัญญาชาดก

หว่านพืชในกองเพลิง

ยถาปิ วีชํ อคฺคิสฺมึ
ฑยฺหติ น วิรูหติ
เอวํ กตํ อสปฺปุริเส
นสฺสติ น วิรูหติ

หว่านพืชลงในกองไฟ
มีแต่ถูกเผาไหม้ ไม่งอกขึ้น ฉันใด
ทำคุณให้อสัตบุรุษ
มีแต่พินาศ ไม่งอกงาม ฉันนั้น

นิโครธชาดก

ทำคุณไม่ขึ้น

ยตฺถ สมฺมุขจิณฺเณน
มิตฺตธมฺโม น ลพฺภติ
อนุสฺสูยมนกฺโกสํ
สณิกํ ตมฺหา อปกฺกเม

ทำคุณให้เห็นต่อหน้า
ก็ยังไม่ได้ความเป็นมิตร
อย่าไปขุ่นเคืองบ่นว่าเขาเลย
ค่อย ๆ หลีกให้ห่างคนชนิดนั้นไปเสียเถอะ

ชวสกุณชาดก

คนอกตัญญู

อกตญฺญุมกตฺตารํ
กตสฺส อปฺปฏิการกํ
ยสฺมึ กตญฺญุตา นตฺถิ
นิรตฺถา ตสฺส เสวนา

น่าตำหนิคนไม่รู้คุณคน คนไม่ทำคุณ
และคนไม่ตอบแทนคุณ
คนใดไม่มีความกตัญญู
คนนั้นป่วยการที่จะคบหาด้วย

ชวสกุณชาดก

ไม่ทำ–ดีแต่พูด

ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท
ยํ น กยิรา น ตํ วเท
อกโรนฺตํ ภาสมานํ
ปริชานนฺติ ปณฺฑิตา

ควรพูดแต่สิ่งที่ตนทำ
ไม่ควรพูดสิ่งที่ไม่ได้ทำ
คนไม่ทำ ดีแต่พูด
คนฉลาดเขารู้ทัน

สุจจชชาดก

ดีแต่ปาก

โย จาริยรุทํ ภาเส
อนริยธมฺมวสฺสิโต
อุโภ โส ธํสเต โลกา
อิเธว จ ปรตฺถ จ

ผู้ใดกล่าววาจาอันประเสริฐ
แต่มิได้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ
ผู้นั้นพลาดจากสุคติทั้งสองโลก
(คือตกนรก) ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

มหาหังสชาดก

คำขุ่น

เยน เกนจิ วณฺเณน
ปโร ลภติ รุปฺปนํ
มหตฺถิยมฺปิ เจ วาจํ
น ตํ ภาเสยฺย ปณฺฑิโต

ถ้อยคำใด ๆ
ทำให้คนอื่นขุ่นเคือง
แม้จะเป็นคำที่มีประโยชน์มาก
บัณฑิตก็ไม่ควรกล่าว

คันธารชาดก

คำพูดของหญิง

มุสา ตาสํ ยถา สจฺจํ
สจฺจํ ตาสํ ยถา มุสา
คาโว พหิ ติณสฺเสว
โอมสนฺติ วรํ วรํ

ผู้หญิงนั้น พูดเล่นเหมือนพูดจริง
พูดจริงเหมือนพูดเล่น
เลือกคบแต่คนมีทรัพย์
ดั่งโคเลือกเล็มหญ้าดี ๆ

กุณาลชาดก

เป็นใบ้ดีกว่าพูดชั่ว

สตํ สหสฺสาน ทุพฺภาสิตานํ
กลมฺปิ นาคฺฆติ สุภาสิตสฺส
ทุพฺภาสิตํ สงฺกมาโน กิเลโส
ตสฺมา ตุณฺหี กึปุริโส น พาลฺยา

พูดชั่วแสนคำ
มีค่าไม่ถึงเศษเสี้ยวของพูดดีคำเดียว
กินนรเขาขยะแขยงคำพูดชั่ว ๆ หดหู่ใจ
เขาจึงไม่พูดภาษาคน–ไม่ใช่เพราะพูดไม่ได้

ตักการิยชาดก

คืนเดียวก็เป็นทุกข์

ยตฺถ เวรี นิวิสติ
น วเส ตตฺถ ปณฺฑิโต
เอกรตฺตํ ทฺวิรตฺตํ วา
ทุกฺขํ วสติ เวริสุ

ศัตรูอยู่ที่ใด
คนฉลาดไม่ควรอยู่ที่นั้น
อยู่ในที่มีศัตรูชั่วคืนเดียวหรือสองคืน
ก็เป็นทุกข์

กปิชาดก

ที่ไม่น่าอยู่

ยตฺถ อลโส จ ทกฺโข จ
สูโร ภีรุ จ ปูชิยา
น ตตฺถ สนฺโต วสนฺติ
อวิเสสกเร นเค

คนเกียจคร้านกับคนขยัน
คนกล้าหาญกับคนขลาด
ได้รับการบูชาเสมอกันในที่ใด
สัตบุรุษย่อมไม่อยู่ในที่นั้น
อันเป็นที่ซึ่งไม่สามารถจะแยกคนให้ต่างกันได้

เนรุชาดก

อยู่ต่างถิ่น

สกา รฏฺฐา ปพฺพาชิโต
อญฺญํ ชนปทํ คโต
มหนฺตํ โกฏฺฐํ กยิราถ
ทุรุตฺตานํ นิเธตเว

บุคคลผู้ถูกขับจากแว่นแคว้นของตน
ไปอยู่ยังถิ่นอื่นแล้ว
ควรสร้างฉางใหญ่ไว้
สำหรับเก็บคำหยาบคายทั้งหลาย

ทัททรชาดก

ทานกับการรบ

ทานญฺจ ยุทฺธญฺจ สมานมาหุ
อปฺปาปิ สนฺตา พหุเก ชินนฺติ
อปฺปมฺปิ เจ สทฺทหาโน ททาติ
เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ

ท่านผู้รู้กล่าวว่าทานกับการรบ มีฐานะเสมอกัน
จอมยุทธแม้จะน้อยคนก็ชำนะคนมากได้
เจตนาที่จะให้ทานแม้จะน้อย ก็ชำนะกิเลสมากได้
ถ้าเชื่อกรรม แม้จะให้ทานเล็กน้อย
ก็เป็นสุขในวันหน้าได้ เพราะผลทานนั่นเอง

อาทิตตชาดก

ให้ทาน

มจฺเฉรา จ ปมาทา จ
เอวํ ทานํ น ทิยฺยติ
ปุญฺญํ อากงฺขมาเนน
เทยฺยํ โหติ วิชานตา

เพราะความตระหนี่ และเพราะความประมาท
คนไม่ให้ทานเพราะเหตุ ๒ อย่างนี้
ผู้หวังบุญรู้ (ความข้อนี้) แล้ว
พึงให้ทานเถิด

พิลารโกสิยชาดก

ให้ไม่เป็น

อเทยฺเยสุ ททํ ทานํ
เทยฺเยสุ นปฺปเวจฺฉติ
อาปาสุ พฺยสนํ ปตฺโต
สหายํ นาธิคจฺฉติ

ให้คนไม่ควรให้
คนควรให้กลับไม่ให้
ถึงคราวตกทุกข์ได้ยาก
ย่อมไม่ได้เพื่อนร่วมทุกข์

มหาอัสสาโรหชาดก

คนขอ

โย จ ยาจนชีวาโน
กาเล ยาจํ น ยาจติ
ปรญฺจ ปุญฺญํ ธํเสติ
อตฺตนาปิ น ชีวติ

ผู้ยังชีพอยู่ด้วยการขอ
ไม่ขอสิ่งที่ควรขอ ในเวลาที่ควรขอ
ย่อมทำให้ผู้อื่นเสื่อมบุญ
แม้ตัวเองก็หาเลี้ยงชีพไม่สะดวก

อัฏฐิเสนชาดก

รู้ไม่เท่าทัน

โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ
น ขิปฺปมนุพุชฺฌติ
อมิตฺตวสมนฺเวติ
ปจฺฉา จ อนุตปฺปติ

เกิดเหตุอะไรขึ้น
รู้ไม่เท่าทันในทันที
ย่อมตกอยู่ในอำนาจของศัตรู
และต้องเดือดร้อนภายหลัง

วานรชาดก

รู้เท่าทัน

โย จ อุปฺปติตํ อตฺถํ
ขิปฺปเมว นิโพธติ
มุจฺจเต สตฺตุสมฺพาธา
น จ ปจฺฉานุตปฺปติ

เกิดเหตุอะไรขึ้น
รู้เท่าทันได้ทันที
ย่อมพ้นจากความคับขันเพราะศัตรูได้
ไม่ต้องเดือดร้อนภายหลัง

วานรชาดก

โภคสมบัติ

ปุพฺเพ ว มจฺจํ วิชหนฺติ โภคา
มจฺโจ วา เต ปุพฺพตรํ ชหาติ
อสสฺสตา โภคิโน กามกามิ
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเล

ดูก่อนพระองค์ผู้ใคร่ในกามารมณ์
โภคสมบัติทิ้งคนไปก่อนก็มี
คนทิ้งโภคสมบัติไปก่อนก็มี
โภคสมบัติที่บริโภคกันอยู่เป็นของไม่แน่นอน
เพราะเหตุนั้น หม่อมฉันจึงไม่เดือดร้อน
ในคราวที่คนทั้งหลายพากันเศร้าโศก

มณิกุณฑลชาดก

ปัญญาที่ไร้ประโยชน์

อทุ ปญฺญา กิมตฺถิกา
นิปุณา สาธุ จินฺตินี
ยาย อุปฺปติตํ ราคํ
กึ มโน น วิโนทเย

ปัญญาที่ละเอียด คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
แต่ไม่สามารถจะใช้เป็นเครื่องมือ
ให้ใจบรรเทาราคะได้
จะมีไว้เพื่อประโยชน์อะไร

หริตจชาดก

คนโง่-คนฉลาด

ทาโส ว ปญฺญสฺส ยสสฺสิ พาโล
อตฺเถสุ ชาเตสุ ตถาวิเธสุ
ยํ ปณฺฑิโต นิปุณํ สํวิเธติ
สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาโล

คนโง่ ถึงจะมียศ ก็เป็นทาสของคนมีปัญญา
เมื่อกิจการต่าง ๆ เกิดขึ้น
คนฉลาดย่อมจัดแจงกิจละเอียดอันใด
คนโง่ย่อมถึงความงงงวยในกิจอันนั้น

สิริมันทชาดก

คนก่อไฟ

อปฺปเกนปิ เมธาวี
ปาภเฏน วิจกฺขโณ
สมุฏฺฐาเปติ อตฺตานํ
อณุํ อคฺคึ ว สนฺธมํ

ปราชญ์ผู้มีปัญญาเครื่องพิจารณา
ย่อมดำรงตนไว้ได้
ด้วยต้นทุน แม้มีประมาณน้อย
เหมือนก่อไฟทีละน้อยฉะนั้น

จุลกเศรษฐีชาดก

ค่าของคนจน

อตฺถมฺปิ เจ ภาสติ ภูริปญฺโญ
อนาฬฺหิโย อปฺปธโน ทลิทฺโท
น ตสฺส ตํ รูหติ ญาติมชฺเฌ
สิรี จ ปญฺญาณวโต น โหติ

คนมีปัญญา แม้จะพูดจามีเหตุผล
ถ้าไร้ทรัพย์อับจนต้องเร่ร่อน
ถ้อยคำของเขาก็ฟังไม่ขึ้นในหมู่คนรู้จัก
มีแต่ความรู้ก็หาความสง่ามิได้

สิริมันทชาดก

คนขัดแย้ง

สเจปิ สนฺโต วิวทนฺติ
ชิปฺปํ สนฺธิยเร ปุน
พาลา ปตฺตา ว ภิชฺชนฺติ
น เต สนฺถมมชฺฌคู

คนดีขัดแย้งกัน
ทำความเข้าใจกันได้เร็ว
คนพาลแตกกัน เหมือนหม้อดินแตก
หาความสงบไม่ได้เลย

กัสสปมันทิยชาดก

โง่แล้วขยัน

น เว อนตฺถกุสเลน
อตฺถจริยาสุขาวหา
หาเปติ อตฺถํ ทุมฺเมโธ
กปิ อารามิโก ยถา

ผู้ไม่ฉลาดในประโยชน์ (แต่พยายาม)
จะทำประโยชน์ ก็นำความสุขมาให้ไม่ได้
คนโง่มีแต่จะทำให้เสียประโยชน์
เหมือนลิงเฝ้าสวน (ทำให้ต้นไม้เสียหายหมด) ฉะนั้น

อารามทูสกชาดก

วิชา

สพฺพํ สุตมธีเยถ
หีนมุกฺกฏฺฐมชฺฌิมํ
สพฺพสฺส อตฺถํ ชาเนยฺย
น จ สพฺพํ ปโยชเย
โหติ ตาทิสโก กาโล
ยตฺถ อตฺถาวหํ สุตํ

ควรเรียนวิชาทุกอย่างระ
ไม่ว่าจะเลว ดี หรือปานกลาง
ควรรู้ประโยชน์ของวิชาทุกอย่าง
แต่ไม่ควรใช้ทุกอย่าง
โอกาสที่จะใช้วิชาที่เรียนไว้ให้เป็นประโยชน์
ย่อมจะมีอยู่

มูสิกชาดก

ศีลหรือความรู้

โมฆา ชาติ จ วณฺโณ จ
สีลเมว กิรุตฺตมํ
สีเลน อนุเปตสฺส
สุเตนตฺโถ น วิชฺชติ

ชาติกำเนิดและชั้นชนเป็นสิ่งไร้สาระ
ท่านว่าศีลเท่านั้นประเสริฐสุด
ไม่มีศีลเสียแล้ว
มีความรู้ก็ไร้ประโยชน์

สีลวีมังสชาดก

ความรู้-ความประพฤติ

น เหว เวทา อผลา ภวนฺติ
สสํยมํ จรณญฺเญว สจฺจํ
กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
สนฺตึ ปุเณติ จรเณน ทนฺโต

ความรู้นั้นจะไม่มีผลเสียเลยก็หาไม่
แต่การประพฤติสำรวมเป็นอันดีนั่นแลเป็นของจริง
อาศัยความรู้ก็ได้รับเกียรติ
ฝึกตนด้วยหลักความประพฤติก็ได้รับความสงบ

เสตเกตุชาดก

ช้า–เร็ว

โย ทนฺธกาเล ทนฺเธติ
ตรณีเย จ ตารยิ
สสี ว รตฺตึ วิภชํ
ตสฺสตฺโถ ปริปูรติ

ช้าในเวลาควรช้า
เร็วในเวลาควรเร็ว
ได้ประโยชน์เต็มเปี่ยม
เหมือนเดือน (เต็มดวง) สว่างกลางคืน

คชกุมภชาดก

มองไม่เป็น

น อกาเล วิปกฺเขยฺย
กาเล เปกฺเขยฺย ปณฺฑิโต
ปูติมํโส ว ปชฺฌายิ
โย อกาเล วิปกฺขติ

คนฉลาด ไม่ควรมองในเวลาไม่ควร
ควรมองในเวลาอันควร
คนที่มองไม่ถูกกาลเทศะ
มักจะต้องซบเซาดุจสุนัขจิ้งจอก

ปูติมังสชาดก

น้ำใจหัวหน้า

ตํ มํ น ตปฺปตี พนฺโธ
วโธ เม น ตเปสฺสติ
สุขมาหริตํ เตสํ
เยสํ รชฺชมการยึ

ข้าพเจ้าจะถูกขังหรือถูกฆ่า
ก็ไม่เดือดร้อนอะไร
เพราะข้าพเจ้าได้นำความสุขมาให้
แก่หมู่ลิงผู้ที่ยกย่องให้ข้าพเจ้าเป็นใหญ่

มหากปิชาดก

ตัดเชือก

รชฺชุ วาลมฺพนี เจสา
ยา เคเท วสโต รติ
เอตํปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีรา
อนเปกฺขิโน กามสุขํ ปหาย

เมื่ออยู่ครองเรือน ก็มีความยินดี
นี่แหละเป็นเสมือนเชือกผูกมัด เหนี่ยวรั้งไว้
ธีรชนตัดเชือกนี้ได้แล้ว
สละกามสุขไม่อาลัยใยดี ออกบวชได้

สุสีมชาดก

เหล็กกับทอง

โลเหน เว หญฺญติ ชาตรูปํ
น ชาตรูเปน หนนฺติ โลหํ
สเจ อธมฺโม หญฺญติ ธมฺมมชฺช
อโย สุวณฺณํ วิย ทสฺสเนยฺยํ

เขาเอาค้อนเหล็กตีทองอย่างเดียว
หาได้เอาทองตีเหล็กไม่
ถ้าอธรรมฆ่าธรรมเสียได้ในวันนี้
เหล็กก็เห็นจะน่าดูเท่า ๆ กับทอง

ธรรมเทวปุตตชาดก

ความเจ็บปวด

อสิ ยถา สุนิหิโต
เนตฺติโส ว สุปายิโก
สตฺตี ว อุรสี ขิตฺตา
กามา ทุกฺขตรา ตโต

เหมือนดาบที่ลับดีแล้วเชือด
เหมือนกระบี่ที่ขัดดีแล้วแทง
เหมือนหอกที่พุ่งปักอก (เจ็บปานใด)
กามทั้งหลายเจ็บปวดยิ่งกว่านั้น

ปานียชาดก

สิ่งที่ควรคบด้วยความระวัง

ฆตาสนํ กุญฺชร กณฺหสปฺปํ
มุทฺธาภิสิตฺตํ ปทุมา จ สพฺพา
เอเต นโร นิจฺจยโต ภเชถ
เตสํ หเว ทุพฺพิทุ สจฺจภาโว

ไฟกินเปรียง ๑ ช้างสาร ๑ งูเห่า ๑
พระราชาผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ๑
หญิงทั้งปวง ๑ สิ่งทั้ง ๕ นี้
นรชนพึงคบด้วยความระวังเป็นนิตย์
เพราะสิ่งเหล่านี้มีความแน่นอนที่รู้ได้ยากแท้

กุณาลชาดก

ปราบดิน–ปราบคน

สงฺชิตฺตรูเปน ภวํ มมตฺถํ
อกฺขาสิ การนฺทิย เอวเมตํ
ยถา น สกฺกา ปฐวี สมายํ
กาตุํ มนุสฺเสน ตถา มนุสฺสา

ดูก่อนการันทิยะ ท่านได้บอกความจริง
โดยรวบยอดแก่เรา
ข้อนั้นเป็นดังนี้
แผ่นดินนี้มนุษย์ไม่สามารถจะทำให้ราบเรียบ
ได้ ฉันใด
เราก็ไม่อาจจะทำให้มนุษย์ทั้งหลายมาอยู่ใน
อำนาจของเราได้ ฉันนั้น

การันทิยชาดก

น้ำขุ่น

ยโถทเก อาวิเล อปฺปสนฺเน
น ปสฺสติ สิปฺปิกสฺพุกญฺจ
สกฺขรํ วาลุกํ มจฺฉคุมฺพํ
เอวํ อาวิลมฺหิ จิตฺเต
น โส ปสฺสติ อตฺตทตฺถํ ปรตฺถํ

เมื่อน้ำขุ่นมัว ไม่ใส
บุคคลย่อมไม่แลเห็นหอยกาบ หอยโข่ง
กรวด ทราย และฝูงปลา ฉันใด
เมื่อจิตขุ่นมัว
บุคคลก็ย่อมไม่เห็นประโยชน์ตน
และประโยชน์ผู้อื่น ฉันนั้น

อนภิรติชาดก

ความอยาก

อุปริ วิสาลา ทุปฺปูรา
อิจฺฉา วิปตฺติคามินี
เย จ ตํ อนุคิชฺฌนฺติ
เต โหนฺติ จกฺกธาริโน

ทั้งสูง ทั้งกว้าง ยากที่จะทำให้เต็มได้
(นั่นแหละคือ) ความอยาก
มักให้ถึงความวิบัติ
ใครหลงติดไปตามความอยาก
ก็เท่ากับแบกเอาจักรกรดไว้

จตุทวารชาดก

โรครักษายาก

กณฺหาทิ ทุฏฺฐสฺส กโรนฺติ เหเก
อมนุสฺสวิฏฺฐสฺส กโรนฺติ ปณฺฑิตา
น กามนีตสฺส กโรติ โกจิ
โอกฺกนฺตสุกฺกสฺส หิ กา ติกิจฺฉา

ถูกงูเห่ากัด ยังมีหมอบางคนรักษาได้
ถูกผีเข้าสิง ยังมีผู้ฉลาดไล่ออกได้
แต่ถูกความใคร่ครอบงำแล้ว
ใคร ๆ ก็รักษาไม่ได้
ก็เมื่อล่วงล้ำ (ขอบเขต) ความดีงามเสียแล้ว
จะรักษาได้อย่างไร

กามนีตชาดก

ของยืม

ยถา ยาจิตกํ ยานํ
ยถา ยาจิตกํ ธนํ
เอวํ สมฺปทเมเวตํ
ยํ ปรโต ทานปจฺจยา

ขอยืมยานเขามาขับ
ขอยืมทรัพย์เขามาใช้ ฉันใด
การที่ได้เสวยความสุขที่ผู้อื่นหยิบยื่นให้
ก็เปรียบกันได้ ฉันนั้นแล

สาธินราชชาดก

ถึงคราว

ยทา ปราภโว โหติ
โปโส ชีวิตสงฺขเย
อถ ชาลญฺจ ปาสญฺจ
อาสชฺชาปิ น พุชฺฌติ

เมื่อถึงคราวจะพินาศ
ถึงโอกาสจะสิ้นชีวิต
แม้เฉียดชิดถึงข่ายและบ่วง
ก็ยังไม่รู้สึกตัว

มาตุโปสกคิชฌชาดก

จะเศร้าไปไย

น โสจนาย ปริเทวนาย
อตฺโถ จ ลพฺภา อปี อปฺปโกปิ
โสจนฺตเมนํ ทุขิตํ วิทิตฺวา
ปจฺจตฺถิกา อตฺตมนา ภวนฺติ

ด้วยการเศร้าโศก และพิไรรำพัน
จะได้ประโยชน์แม้สักนิดก็หาไม่
ศัตรูรู้ว่าผู้นี้มัวแต่เศร้าโศกทุกข์ตรม
มีแต่จะดีใจ (สมน้ำหน้า)

ตจสารชาดก

นักล่อลวง

นาจฺจนฺตํ นิกติปฺปญฺโญ
นิกตฺยา สุขเมธติ
อาราเธติ นิกติปฺปญฺโญ
พโก กกฺกฏกามิว

ผู้ใช้ปัญญาล่อลวง
ย่อมไม่ได้ความสุขเสมอไป
ผู้ใช้ปัญญาล่อลวง (ในที่สุด) จะประสบชะตากรรม
เหมือนนกยางล่อลวงปู (เลยถูกปูหนีบคอขาด)

พกชาดก

ความหวัง

อาสึเสเถว ปุริโส
น นิพฺพินเทยฺย ปณฺฑิโต
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ
ยถา อจฺฉิ ตถา อหุ

ลูกผู้ชายควรหวังไว้เสมอ
คนฉลาด ไม่เบื่อ (ที่จะหวัง)
เราเองเห็นว่าตัวเรา
เป็นไปได้ดังที่ปรารถนา (ก็เพราะความหวัง)

มหาสีลวชาดก

ขุดทะเลทรายหาน้ำ

อกิลาสุโน วณฺณปเถ ขณนฺตา
อุทงฺคเณ ตตฺถ ปปํ อวินฺทํ
เอวํ มุนิ วิริยพลูปปนฺโน
อกิลาสุ วินฺเท หทยสฺส สนฺตึ

ชนทั้งหลายไม่ย่อท้อ ขุดทะเลทราย
ก็ได้พบน้ำในบริเวณนั้น
มุนีก็เหมือนกัน
เกิดกำลังขึ้นด้วยความเพียรแล้วไม่ย่อท้อ
พึงได้ความสงบแห่งหฤทัย

วัณณุปถชาดก

ม้าดี–คนมีฝีมือ

ยทา ยทา ยตฺถ ยทา
ยตฺถ ยตฺถ ยทา ยทา
อาชญฺโญ กุรุเต เวคํ
หายนฺติ ตตฺถ วาฬวา

ในหนทางใด ๆ ขณะใด ๆ
หรือในสนามรบใด ๆ ในกาลใด ๆ
ม้าอาชาไนยออกกำลังอยู่
ม้าเตี้ยก็หมดกำลังในที่นั้น
(เมื่อคนดีแสดงฝีมือ คนไร้ฝีมือก็สิ้นท่า)

อาชัญญชาดก

ดีของชาวบ้าน

ทกฺขํ คหปตํ สาธุ
สํวิภชฺชญฺจ โภชนํ
อหาโส อตฺถลาเภสุ
อตฺถพฺยาปตฺติ อพฺยโถ

สำหรับผู้ครองเรือน ความขยัน
นับเป็นดีชั้นหนึ่ง
แบ่งปันให้แก่ผู้อื่นแล้วจึงบริโภค
นับเป็นดีชั้นสอง
ไม่หลงระเริงใจในเมื่อได้ผลประโยชน์
นับเป็นดีชั้นสาม
ไม่มีความลำบากในใจเมื่อเสื่อมลาภผล
นับเป็นดีชั้นสี่

อินทริยชาดก

คนพลัดถิ่น

วิเทสวาสํ วสโต
ชาตเวทสเมนปิ
ขมิตพฺพํ สปญฺเญน
อปิ ทาสสฺส ตชฺชิตํ

เมื่อไปอยู่ต่างถิ่น
แม้จะมีสติปัญญารุ่งโรจน์
เสมอด้วยไฟป่า
ก็พึงอดทน แม้จะถูกคนรับใช้ขู่ตะคอก

ทัททรชาดก

ไม่พอ

ปฐพฺยา สาลิยวกํ
ควาสฺสํ ทาสโปริสํ
ทตฺวาปิ นาลเมกสฺส
อิติ วิทฺธา สมํ จเร

แม้จะให้สมบัติเช่นไร่นาสาโท
โคม้าข้าคนหมดทั้งแผ่นดิน
ก็ยังไม่เพียงพอแก่คนคนเดียว
รู้อย่างนี้แล้ว พึงประพฤติให้พอดี ๆ

กามชาดก

รสเลิศ

เยเกจิเม อตฺถิ รสา ปฐพฺยา
สจฺจํ เตสํ สาธุตรํ รสานํ
สจฺเจ ฐิตา สมณพฺราหฺมณา จ
ตนฺยฺติ ชาติมรณสฺส ปารํ

ประดารสอันมีอยู่บนพื้นปฐพี
สัจจะเป็นยอดดีกว่าทุกรส
นักบวชนักพรตมั่นอยู่ในสัจจะ
ข้ามฝั่งชาติชรามรณะได้จริง ๆ

มหาสุตโสมชาดก

ความในใจ

คุยฺทสฺส ทิ คุยฺทเมว สาธุ
น หิ คุยฺหสฺส ปสตฺถมาวิกมฺมํ
อนิปฺปนฺนตาย สเหยฺย ธีโร
นิปฺผนฺนตฺโถ ว ยถาสุขํ ภเณยฺย

ปิดความในใจไว้ก่อนดีกว่า
เปิดเผยออกไปไม่มีใครสรรเสริญ
ประโยชน์ยังไม่สำเร็จ
คนฉลาดต้องอดกลั้นไว้ก่อน
ประโยชน์สำเร็จแล้ว พูดได้ตามสบาย

ปัญจบัณฑิตชาดก

เด็ดเดี่ยว

สเจปิ วาโต คิริมาวเหยฺย
จนฺโท จ สุริโย จ ฉมา ตเปยฺยุํ
สพฺพา จ นชฺโช ปฏิโสตํ วเชยฺยุํ
น เตฺววหํ ราช มุสา ภเณยฺยํ

ถ้าลมจะหอบภูเขาเอาไปได้ก็ดี
จันทราทิตย์เผาผลาญแผ่นดินไปก็ดี
แม่น้ำทุกสายไหลกลับก็ดี
ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็จะไม่พูดมุสา

จัมเปยยชาดก

ช้างติดหล่ม

นาโค ยถา ปงฺกมชฺเฌ พฺยสนฺโน
สยํ ถลํ นาภิสมฺโภติ คนฺตุํ
เอวมหํ กามปงฺเก พฺยสนฺโน
น ภิกฺขุโน มคฺคมนุพฺพชามิ

ช้างติดหล่มเลน
ถอนตัวขึ้นบกเองไม่ได้ ฉันใด
คนติดหล่มกาม
ก็หันเข้าหาทางพระเองไม่ได้ ฉันนั้น

จิตตสัมภูตชาดก

โอกาสกับความกระตือรือร้น

อุปปนฺโนปิ เจ โหติ
ชาติยา วินเยน วา
อถา ปจฺฉา กุรุเต โยคํ
กิจฺเจ อาวาสุ สีทติ

แม้จะมีโอกาสดีกว่า
เพราะชาติตระกูลหรือเพราะได้ฝึกศึกษามา
แต่ถ้ามัวอืดอาด ขาดความกระตือรือร้น
เมื่อมีงานสำคัญ มักจะจมอยู่ในห้วงอันตราย

หังสชาดก

เตรียมพร้อม

กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา
ยญฺญา ยิฏฺฐา เย วิปุลา ปสตฺถา
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มคฺโค
ธมฺเม ฐิโต โก มรณสฺส ภาเย

ความดีทุกรูปแบบ ข้าพเจ้าก็ทำแล้ว
ยัญมีผลมากอันคนดีสรรเสริญ
ข้าพเจ้าก็บูชาแล้ว
มรรคาอันจะนำไปปรโลก
ข้าพเจ้าก็แผ้วไว้พร้อมแล้ว
ดำรงตนถูกถ้วนแล้ว ใครเล่าจะกลัวตาย

มหาสุตโสมชาดก

ไร้ประโยชน์

อคุณํ ธนุ ญาติกุเล จ ภริยา
ปารํ นาวา อกฺขภคฺคญฺจ ยานํ
ทูเร มิตฺโต ปาปสหายโก จ
กิจฺเจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภวนฺติ

ธนูไร้สาย ๑ ภริยาอยู่บ้านญาติ ๑
เรือจอดฝั่งโน้น ๑ รถเพลาหัก ๑
มิตรอยู่ไกล ๑ สหายชั่ว ๑
6 ประการนี้ เมื่อเกิดกิจธุระขึ้น
ใช้ประโยชน์ไม่ได้

กุณาลชาดก

หญิงก็เป็นได้

น หิ สพฺเพสุ ฐาเนสุ
ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ
ลหุมตฺถํ วิจินฺติกา

ใช่ว่าผู้ชายจะเป็นบัณฑิต
ไปเสียทุกที่ก็หาไม่
แม้ผู้หญิงที่รู้จักคิดหาเหตุผลได้ทันท่วงที
ก็เป็นบัณฑิตได้

สุลสาชาดก

พลังหญิง

พลํ จนฺโท พลํ สุริโย
พลํ สมณพฺราหฺมณา
พลํ เวลา สมุทฺทสฺส
พลาติพลมิตฺถิโย

พระจันทร์มีกำลัง พระอาทิตย์มีกำลัง
สมณะและพราหมณ์มีกำลัง
ฝั่งสมุทรก็มีกำลัง
แต่ผู้หญิงมีกำลังยิ่งกว่ากำลัง

โลมกัสสปชาดก

ยอดภรรยา

ยา ทลิทฺที ทลิทฺทสฺส
อฑฺฒา อฑฺฒสฺส กิตฺติมา
สา หิสฺส ปรมา ภริยา
สหิรญฺญสฺส อิตฺถิโย

มีเงินก็หาผู้หญิงได้
แต่หญิงใดจนก็จนด้วย
รวยก็รวยด้วย
หญิงนั้นเป็นยอดภรรยา

สุจจชชาดก

คุณสมบัติของภรรยา

ยสฺส ภริยา ตุลฺยวยา สมคฺคา
อนุพฺพตา ธมฺมกามา ปชาตา
โกลินิยา สีลวตี ปติพฺพตา
ทาเรสุ เว โสตฺถานํ ตทาหุ

ผู้ใด มีภรรยาวัยไล่เลี่ยกัน อยู่ร่วมกัน
โดยปรองดอง
ตามใจสามี พอใจในทางธรรม
ไม่เป็นหมัน มีศีล รู้จักปรนนิบัติ
ท่านว่าผู้นั้นมีภรรยาที่เป็นสวัสดิมงคลแล

มหามังคลชาดก

ไกลสาวก็ไกลโศก

ตสฺมา หิ เต สุขิโน วีตโสกา
เย มาตุคาเมหิ จรนฺติ นิสฺสฏา
เอตํ สิวํ อุตฺตมมาภิปตฺถยํ
น มาตุคาเมหิ กเรยฺย สนฺถวํ

ผู้ไม่เที่ยวคลุกคลีกับมาตุคาม
ย่อมมีความสุข ไร้ความโศก
ผู้ปรารถนาอุดมเกษมสุขนี้
ไม่ควรทำความสนิทสนมกับมาตุคาม

สมุคคชาดก

อย่าสนิทสนมด้วย

นาจฺจนฺตวณฺณา น พหูน กนฺตา
น ทกฺขิณา ปทุมา เสวิตพฺพา
น ปรสฺส ภริยา น ธนสฺส เหตุ
เอติตฺถิโย ปญฺจ น เสวิตพฺพา

งามเกินไป ๑ ใคร ๆ ก็รุมรัก ๑
คล่องแคล่วไปเสียทุกท่า ๑
ภรรยาท่าน ๑ เห็นแก่ทรัพย์ ๑
หญิง ๕ จำพวกนี้ ท่านว่าอย่าสนิทสนมด้วย

กุณาลชาดก

แม่น้ำ-ป่าไม้-ผู้หญิง

สพฺพา นที วงฺกคตา
สพฺเพ กฏฺจมยา วนา
สพฺพิตฺถิโย กเร ปาปํ
ลพฺภมาเน นิวาตเก

แม่น้ำทั้งหลายล้วนแต่คดเคี้ยว
ป่าทั้งหลายล้วนแล้วไปด้วยไม้
หญิงทั้งหลายล้วนแต่ทำชั่ว
เมื่อได้โอกาส

อัณฑภูตชาดก

เปลือย

นคฺคา นที อโนทกา
นคฺคํ รฏฺฐํ อราชิกํ
อิตฺถีปิ วิธวา นคฺคา
ยสฺสาปิ ทส ภาตโร

แม่น้ำขาดน้ำก็ชื่อว่าเปลือย
เมืองไม่มีผู้ปกครองก็ชื่อว่าเปลือย
หญิงหม้าย แม้มีพี่น้องตั้งสิบ
ก็ชื่อว่าเปลือย

อุจฉังคชาดก

หญิงร้ายรู้ยาก

โจรีนํ พหุพุทฺธีนํ
ยาสุ สจฺจํ สุทุลฺลภํ
ถีนํ ภาโว ทุราชาโน
มจฺฉสฺเสโวทเก คตํ

ภาวะของหญิงผู้เป็นนางโจร
รู้ (เล่ห์กล) มาก
หาความจริงได้แสนยากนั้น
เป็นการยากที่จะหยั่งรู้
เหมือนปลาอยู่ในน้ำ

อัณฑภูตชาดก

อย่าหลงอารมณ์หญิง

มา สุ นนฺทิ อจฺฉติ มํ
มา สุ โสจิ น อิจฺฉติ
ถีนํ ภาโว ทุราชาโน
มจฺฉสฺเสโวทเก คตํ

อย่ายินดีนักว่าหญิงนี้ปรารถนาเรา
อย่าเสียใจนักว่าหญิงนี้ไม่ปรารถนาเรา
ความเป็นไปของหญิงรู้ได้ยาก
เหมือนปลาอยู่ในน้ำ

ทุราชานชาดก

รักที่ให้หมด

วาตญฺจ ชาเลน นโร ปรามเส
โอสิญฺจเย สาครเมกปาณินา
สเกน หตฺเถน หเนยฺย โฆสํ
โย สพฺพภาวํ ปทุมาสุ โอสฺสเช

ชายใดวางใจรักทั้งหมดให้หญิง
ชายนั้นเหมือนดักลมด้วยตาข่าย
เหมือนใช้ฝ่ามือวิดน้ำมหาสมุทร
ในที่สุดจะได้ยินแต่เสียงมือตัวเอง

กุณาลชาดก

เรือสองท่า

นตฺถิตฺถีนํ ปิโย นาม
อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ
นาวา ยถา โอรคุลํ ปรญฺจ

สำหรับผู้หญิง ไม่มีชายคนไหนเป็นที่รัก
ไม่มีชายคนไหนไม่เป็นที่รัก
เธอคบได้ทั้งคนที่รักและคนที่ไม่รัก
เหมือนเรือจอดได้ทั้งฝั่งโน้นและฝั่งนี้

กุณาลชาดก

ดั่งไฟป่า

ยํ เอตา อุปเสวนฺติ
ฉนฺทสา ว ธเนน วา
ชาตเวโท วา สณฺจานํ
ขิปฺปํ อนุทหนฺติ นํ

ผู้หญิงเข้าไปติดพันชายใด
เพราะความพอใจหรือเพราะทรัพย์ก็ตาม
มักจะเผาผลาญชายนั้น โดยพลัน
ดั่งไฟป่าเผาป่า

มหาปโลภนชาดก

ร้ายกว่า

สลฺลเป นิสิตขคฺคปาณินา
ปณฺฑิโต อปิ ปีสาจโทสินา
อุคฺคเตชํ อุรคํปิ อาสิเท
เอโก เอกาย ปทุมาย นาลเป

เจรจากับคนถือดาบคมกริบก็ได้
เจรจากับผีร้ายก็ได้
เข้าไปนั่งใกล้งูพิษก็ได้
แต่เจรจากับผู้หญิงตัวต่อตัวไม่ได้

กุณาลชาดก

คนน่าตำหนิ

ธิรตฺถุ   กณฺฑินํ   สลฺลํ
ปุริสํ   คาฬฺห   เวธินํ
ธิรตฺถุ   ตํ   ชนปทํ
ยตฺถิตฺถี   ปริณายิกา
เต   วาปิ   ธิกฺกิตา   สตฺตา
เย   อิตฺถีนํ   วสํ   คตา

น่าตำหนิชายผู้ถูกศร (คือความลุ่มหลง)
แทงปักแน่น
น่าตำหนิชนบทที่มีหญิงเป็นผู้นำ
แม้แต่ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของสตรี
ก็น่าตำหนิ

กัณฑินชาดก

ความโกรธ

อนินฺโท ธูมเกตู ว
โกโธ ยสฺสูปสมฺมติ
อาปูรติ ตสฺส ยโส
สุกฺกปกฺเข ว จนฺทิมา

ความโกรธของผู้ใดสงบระงับ
ดับลงได้ เหมือนไฟหมดเชื้อ
ยศของผู้นั้นย่อมเต็มเปี่ยม
เหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น (เต็มดวง)

จุลโพธิชาดก

ที่สุดของความโกรธ

ทุฏฺฐสฺส ผรุสา วาจา
ปรามาโส อนนฺตรา
ตโต ปาณิ ตโต ทณฺโฑ
สตฺถสฺส ปรมา คติ
โทโส โกธสมุฏฺฐาโน
ตสฺมา โทสํ น โรจเย

คนโกรธ แรกก็พูดจาหยาบคาย
แล้วก็เกิดกระทบกระทั่งกัน
แล้วก็ลงมือลงไม้กัน
ที่สุดก็จับอาวุธเข้าประหัตประหารกัน
โทสะมีความโกรธเป็นพื้นฐาน
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ชอบโทสะ

กัณหชาดก

พระเจ้า

อิสฺสโร สพฺพโลกสฺส
สเจ กปฺเปติ ชีวิตํ
อิทฺธึ พฺยสนภาวญฺจ
กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ
นิทฺเทสการี ปุริโส
อิสฺสโร เตน ลิมฺปติ

ถ้าพระเจ้าสร้างทุกสิ่งในโลก
สร้างชีวิต สร้างฤทธิ์ สร้างความพินาศ
สร้างความดีและความชั่ว
คนที่ทำตามคำสั่งของพระเจ้าก็ย่อมทำบาปได้
พระเจ้าย่อมเปื้อนบาปนั้นเอง

มหาโพธิชาดก

ไม่ใช่ของแท้

น โส ราชา โย อเชยฺยํ ชินาติ
น โส สขา โย สขารํ ชินาติ
น สา ภริยา ยา ปติโน น วิเภติ
น เต ปุตฺตา เย น ภรนฺติ ชิณฺณํ

เอาชนะผู้ที่ไม่ควรจะชนะ ก็ไม่ใช่ราชา
เอาชนะเพื่อน ก็ไม่ใช่เพื่อน
ไม่ยำเกรงสามี ก็ไม่ใช่ภริยา
ไม่เลี้ยงดูบิดามารดาผู้แก่เฒ่า ก็ไม่ใช่ลูก

มหาสุตโสมชาดก

ห้วงเหวแห่งพรหมจรรย์

อิตฺถิโย ตาต โลกสฺมึ
ปมตฺตํ ล ปมเถนฺติ ตา
ผรนฺติ มุนิโน จิตฺตํ
ตูลํ ภฏฺจํว มาลุโต
ปปาโต เอส อกฺขาโต
พฺรหฺมจริยสฺส นารท

พ่อนารทะเอ๋ย ! อันว่าสตรีในโลก
ย่อมจะย่ำยีบุรุษที่มัวเมา
ย่อมจะจูงจิตของนักพรตให้เพริดไป
เหมือนลมพัดปุยนุ่นที่หล่นลอย
นี่แหละผู้รู้ท่านจึงว่า
มันเป็นห้วงเหวแห่งพรหมจรรย์

จุลนารทกัสสปชาดก

เย้ยฟ้าท้าดิน

โย อิสฺสโรมฺหีติ กโรติ ปาปํ
กตฺวา จ โส นุตฺตปเต ปเรสํ
น เตน โส ชีวติ ทีฆมายุ
เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ

ทำชั่วเพราะคิดว่า ข้านี่ใหญ่
ทำแล้วก็มิได้พรั่นพรึงต่อใคร ๆ
ประพฤติเช่นนี้ อายุไม่ยืนยาวสักเท่าไร
แม้เทวดาฟ้าดินท่านก็มองด้วยสายตาเหยียดหยามให้

อุมมาทันตีชาดก

ความลับ

ถิยา คุยฺหํ น สํเสยฺย
อมิตฺตสฺส จ ปณฺฑิโต
โย จามิเสน สํหีโร
หทยตฺเถโน จ โย นโร

คนฉลาดไม่ควรขยายความลับ
แก่สตรี แก่ศัตรู
แก่คนที่มักเห็นแก่อามิสสินจ้าง
และแก่คนที่จ้องแต่จะล้วงความลับ

ปัณฑรกชาดก

เห็นกันอยู่หลัด ๆ

สายเมเก น ทิสฺสนฺติ
ปาโต ทิฏฺฐา พหู ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ
สายํ ทิฏฺฐา พหู ชนา

เวลาเช้าเห็นกันอยู่หลายคน
เวลาเย็น บางคนไม่ได้เห็นกัน
เวลาเย็น เห็นกันอยู่หลายคน
เวลาเช้า บางคนไม่ได้เห็นกัน
(จะเอาแน่อะไรกันเล่ากับชีวิต)

ทสรถชาดก

“สุภาษิตชาดก ในหนังสือเล่มนี้เป็นข้อความจากตัวชาดกโดยตรง ได้คัดเลือกมาเฉพาะที่เป็นคำคม ชวนติด ชวนจำ เป็นคติทางโลกก็มี เป็นคติทางธรรมก็มี ท่านที่ประสงค์จะรู้รายละเอียดพิสดารไปจากนี้ต้องไปอ่านพระบาลีชาดกหรืออรรถกถาชาดกเอาเอง แต่ถ้าต้องการเพียงสุภาษิตคำคม ข้อความคิดสั้นๆ หนังสือเล่มเล็กๆนี้ ก็เห็นจะพอสนองความต้องการได้ดี”